

K R O N I K A



Igor Gedrih

OD FILOZOFIJE DO LEPOSLOVJA PRI SLOVENSKI MATICI

Medtem ko so založniške hiše, ki letno natisnejo veliko število knjig, praviloma deležne časnikarske, radijske in televizijske pozornosti, malone stalne, pa tiste z maloštevilnimi naslovi ostajajo na obrobju, čeprav je tudi majhno število novitet lahko razlog, da se jih komaj omeni – ali pa tudi ne. Da ne govorimo o samozaložniških primerih. Pa vendar se tudi med takimi pojavljajo ne zgolj zanimiva dela, ampak tudi taka, da je nanje potrebno opozoriti, spregovoriti več kot informacijo. Resnici na ljubo – pri tako številnih, utrjenih in manj utrjenih založbah, makro in mikro za slovenske razmere, že knjižničar zelo težko dobi informacijo o vsem, kar sprti izhaja. Pač zelo pogrešamo nekdanjo revijo Knjiga, ki je bibliografsko kar zanesljivo sledila knjižnim novostim. Knjige Slovenske matice z vsakoletnim programom in ponudbo kljub neprimerljivosti z velikimi založniškimi hišami ne morejo ostati nezapažene. Kljub tako različnemu programu, ki seže od roma-

na, spominov, do zbirke kritik in predenega filozofskega dela.

Spomini so bili pred 2. svetovno vojno pri nas sila redek pojav, v interesnem ozkem krogu bralcev, po vojni pa se je pogled na memoarno literaturo bistveno spremenil, v marsičem postal problemsko odprt, aktualen, zlasti v zadnjih desetletjih ali kaj več. Spomini združujejo nekaj, kar je objektivnega, blizu dokumentarnemu, s subjektivnim doživetjem, ki ne sme biti v opreki z dejstvi. Predvsem pa spomini govore o svojem času, prostoru in razmerah, ta polpretekli čas skozi optiko osebnega videanja pa je postal privlačen za širok krog bralcev. Slovenska matica že lep čas odpira vrata za zanimiva pričevanja. Med te je treba prišteti Emila Weissa – Belača z zajetno knjigo spominov *Ne hodi naprej*.

Spomini Emila Weissa – Belača so posebni v tem, da je svojo življenjsko pot zgostil od predvojnega, skiciranega navezovanja na levico in odhodom med partizane 1941. in do po-

vojnih let, ko je bil razglašen za gestapovskega sodelavca, pozneje za informbirojevca, ki je doživel Goli otok, in zaključuje s pozno rehabilitacijo. Skratka, svojo življenjsko pot je osredotočil na tisti čas, razmere in dogajanja, ki jih je imel za usodne, odločujoče in so zaznamovale njegovo življenje. Dejstva se prepletajo s piščevo čustveno, moralno in eksistenčno prizadetostjo. Objektivno se veže s subjektivnim doživetjem izpovedanega in da misliti tudi bralcu, ki vojne ni doživel.

*

Roman Teda Kramolca Potica za navadni dan je njegovo prvo obsežnejše delo v prozi, poprej se ga bomo pri nas spomnili po zbirki kratke proze Podobe iz arhivov iz začetkov devetdesetih let. Ted Kramolc pa se nam je prej približal kot slikar, ki ga ni mogoče spregledati v širšem slovenskem raznolikem utripu sodobnega upodabljanja. Kakor koli že, njegovo slikarsko in pisateljsko pot sta zaznamovali Slovenija in Kanada. Roman Potica za navadni dan je eno tistih slovenskih del zunaj matične domovine, ki ima gotovo določno prednost pred mnogimi drugimi deli in avtorji s podobno izkušnjo. Kakor je ekspresija Kramolčevo izrazilo v slikarstvu, pa je v prozi v jedru nadaljevalec realizma. Posebnost v njegovem romanu: zatrdno stoji na kanadskih tleh, izhaja iz stvarnosti, kot jo doživlja v osebni in posebnem, brez nostalgije za nečim domovinsko

oddaljenim. Ne da bi docela obšel za trenutke spomin in izpraševanje. Realizem vsakdanjega življenja v prevojnih čustev in dejanj se razkriva skozi življenjske usode v širini kanadskega življenja, a z reminiscencami iz segmentov preteklega, ko pa življenje teče v novi podobi eksistenčnega uresničevanja.

*

Novi ogledi in pogledi Aleša Bergerja so izšli kot 40. zvezek zbirke Razprave in eseji. Posvečeni so pokojnemu Marku Slodnjaku. Mimogrede bodi povedano – gledališki kritiki so si znali zagotoviti knjižno izdajo tistih iger, ki so jih kritično vrednotili v časnikih in tako imamo dokaj jasen pregled nad teatrskim dogajanjem, ne le v ljubljanskem gledališkem utripu. A. Berger v bistvu nadaljuje s kritičnim delovanjem od 1984. dalje, sedanja knjiga je zasnovana po kronologiji uprizoritev in kritičnih odmevov. Izhaja iz svojega doživetja gledališke predstave in se v tem receptivnem razumevanju odziva, temu je podrejeno vse drugo, zanima ga jedro sporočila skozi tako uprizoritev, kot jo ponuja oder, išče aktualne akcente. Avtorjev pristop do posameznih iger je različen, kar temelji na naravi in specifični posamezne drame oziroma uprizoritve, glede na to se mora sproti odločati za kritične postopke, v želji, da bi tako ohranil optimalne možnosti kritičnega spoznanja. Ob koncu najdemo imensko kazalo, Blaž Lukan pa je za-

pisal o Bergerju spremno besedo Gledališki kritik kot poročevalec o občutjih. Knjigo je opremil Pavle Učakar.

*

Heideggerjevo filozofsko delo *Bit in čas* velja za ključni dosežek nemškega misleca, čigar vpliv je prisoten že lep čas tudi pri nas. Pravzaprav bi pričakovali, da bo prav ta knjiga izšla med prvimi v slovenskem prevodu ob sicer dokaj polni beri slovenskih natisov. Zahtevno prevajalsko delo so opravili Tine Hribar, Valentin Kalan, Aleš Košar, Dean Komel, Adriana Tonkli Komel in Ivan Urbančič, izhajali pa so iz natisa Heideggerja z dopolnili in (pravopisnimi)

popravki iz leta 1993. *Bit in čas* velja za nedokončano delo, toda v njegovem zbranem delu in v prevodu je to največ, kar zaokroži navedeno filozofsko razpravo. Heidegger postavlja čas kot tisti korelat, ki odpira možnost razumevanja biti. Ne glede na to, da se je v kasnejših delih deloma celo oddaljil od nekaterih spoznanj v *Biti in času*, pa je vseeno treba videti njegovo izhodiščno razmišljanje in jasen odklon od Husserlove fenomenologije v nove možnosti filozofske misli. Knjiga je izšla v zbirki Filozofska knjižnica, edini, ki načrtno, vsakoletno prinaša filozofska dela. Oprema Irene Tršar je standardna za to zbirko, edino barva ovojnice se menja, kar pa je razumljivo.

O SECESIJSKI ARHITEKTURI V SLOVENIJI

Zamiselnost in projekt o secesiji – drugod Jugendstil, Art Nouveau ali še kako drugače – se je pojavil pri Unescu (1989.) ob spoznanju, da je na seznamu svetovne dediščine komajda kakšen spomenik tega obdobja. Že spočetka so pri projektu sodelovali tudi slovenski strokovnjaki, toda bolj skromno, s sedanjo predstavitevijo, razstavno in knjižno s Secesijsko arhitekturo v Sloveniji, pa se vključujemo v Unescov projekt, tudi s stalno fotografsko razstavo v Bad Neuheimu, kjer je sedež dejavnosti o secesijski arhitekturi.

Študijska knjiga *Secesija arhitekture v Sloveniji* je skupno delo

Jelke Pirkovič in Brede Mihelič, knjigo pa je izdalo Ministrstvo za kulturo, in sicer z Upravo Republike Slovenije za kulturno dediščino. Dasi imamo nekaj del v zvezi s secesijsko arhitekturo, pri tem gre večkrat za prikaz posameznega arhitekta in za njegovo delo, pa je obstajala potreba po preglednem, zaokroženem delu v knjižni izdaji, (ne revialno!), že kar dolgo časa. Obema avtoricama študije ni šlo za izčrpno monografijo, v detajle in načrte segajoče razpravljanje, ampak za strnjen, a dovolj opredeljen prikaz na strokovni ravni, opozarjajoč na posebnosti, natančen v jedrnatem prikazu.

Uvodno poglavje o secesiji poda le najnujnejše, letnice začetkov secesije (Jugend stila ipd.) so verjetno novejšega datuma raziskav. Ne bi pa bilo odveč omeniti začetke secesije v Londonu (precej po Webbu), Pragi, Berlinu, Zagrebu. Iz splošnega sledi Secesija na Dunaju in v Srednji Evropi, tudi tu gre za strnjen prikaz, ki pa je važen most do Slovencev in secesije. Jelka Pirkovič je navedla pogloblitve podatke, neprisiljeno opozorila na Maksa Fabianijsa, dejali bi, malone zapostavljenega arhitekta, ki sta ga nanovo predstavila Marko Pozzetto in Madžar A. Moravánsky. Po Ljubljani je avtorica skicirala secesijo v drugih mestih Slovenije. Največ možnosti za secesijske stavbe je imela Ljubljana in Breda Mihelič je najprej navedla glavne pridobitve (kanalizacija, vodovod, plinarna idr.), kar je posredno vplivalo na popotresno Ljubljano in secesijske novogradnje, bodisi za poslovne ali pa bivalne potrebe. Najpomembnejše secesijske stavbe v Ljubljani je obdelala Breda Mihelič in odbrala 15 stavb z arhitekti: Ciril Metod Koch, Maks Fabiani, Ivan Vurnik, pretežno v Sarajevu živeči Josip Vancaš, seveda so tu še drugi. Docela nepojmljivo pa je, da ne najdemo Jožeta Plečnika, ki je resda gradbeno nastopil kasneje, vendar je od Tromostovja, NUK do sv. Mihaela na Barju – in precej drugega – zaznamoval Ljubljano, a ne le to. Že prej je sicer omenjeno, da je Plečnik šele leta 1925 pričel delati v Ljubljani, prej je deloval na Dunaju in v Pragi, toda če gre za secesijsko arhitek-

turo, je nesmisel z neko letnico prikiniti prikaz, najsi je bila funkcionalna arhitektura že na pohodu.

Jelka Pirkovič je podala secesijo drugod pa Sloveniji, navajajoč primere od Bleda, Celja, Javorce, Krškega, do Maribora, Murske Sobotice, Pirana, Postojne in Topola pri Medvodah. Seveda se pojavljajo poleg že navedenih imen še nova, npr. J. Hanek, F. Gologranc, R. Geyling, morda posebej velja omeniti drugačnega Laszla Takácsa s primeri iz Murske Sobotice. Tudi tu je zamejitev z letnico odrezala nekatere primere, kar je brez dvoma škoda za sicer skrbno podano knjigo, ki pa le ima naslov Secesijska arhitektura v Sloveniji. Zatem sledi katalog secesijskih stavb v Ljubljani, razporeditev sledi po ulicah in primerih z osnovnim podatkovnim fondom, kjer najdemo tudi vire in literaturo. Po istem principu je sestavljen katalog secesijskih stavb drugod po Sloveniji, oboje predstavlja dragoceno in uporabno dopolnitev. Navedena je tudi literatura, zaključno pa imena arhitektov in gradbenikov v kazalu.

Pri morebitnem ponatisu knjige pač kaže vključiti preostalo, kar pomeni ime secesija. Sicer je knjiga Jelke Pirkovič in Brede Mihelič strokovno na višini, metodološko premišljena in z ustreznim slikovnim gradivom. Pri naslovnici bi se dalo najti kako drugo sliko oziroma avtorja. Knjiga je napisana razumljivo in bo prav gotovo pritegnila širši krog, kar tudi zasluži.